

ŚRODKI UNIJNE W LASACH PAŃSTWOWYCH – KORZYŚCI CZY PROBLEMY? DOŚWIADCZENIA NADLEŚNICTW LEŚNEGO KOMPLEKSU PROMOCYJNEGO „SUDETY ZACHODNIE”

Radomir Bałazy, Wiesław Krzewina, Zyta Bałazy

Abstrakt. Sudety Zachodnie to obszar jednej z największych klęsk ekologicznych ostatnich lat, jest to również teren, na którym niekorzystne warunki prowadzenia tradycyjnej gospodarki leśnej, dominujące pozagospodarcze funkcje lasu i ciągle jeszcze niestabilne drzewostany sprawiają, że do realizacji podstawowych zadań gospodarczych niezbędne jest wyrównanie niedoborów w formie dopłaty z Funduszu Leśnego. Wobec powyższego, działania na rzecz ochrony przyrody schodzą na dalszy plan, a jedyną szansą na podejmowanie inicjatyw są programy unijne, tym bardziej, że pomimo stosownych zapisów, na ten cel wciąż brak jest środków budżetowych. W ciągu ostatnich pięciu lat, zarówno Nadleśnictwo Szklarska Poręba jak i Świeradów korzystały z kilkunastu różnych źródeł finansowania, zdobywając łącznie ponad 6 mln PLN środków zewnętrznych. Pozwoliły one realizować wiele niebanalnych projektów, docenionych nie tylko w Europie ale i na świecie. Czy jednak korzystanie z takich źródeł finansowania to tylko korzyści? Czy Lasy Państwowe są przygotowane do pozyskiwania środków tą metodą? Czy są skuteczne mechanizmy motywowania pracowników do ciężkiej, często wielomiesięcznej pracy „po godzinach”? Czy struktura organizacyjna i sposób zarządzania kosztami umożliwia pełne wykorzystanie środków? Na te i wiele innych pytań postaramy się odpowiedzieć przez pryzmat naszych dotychczasowych doświadczeń.

Słowa kluczowe: Lesny Kompleks Promocyjny „Sudety Zachodnie”, Lasy Państwowe, środki unijne

EU FUNDS IN THE STATE FORESTS – BENEFITS OR PROBLEMS? EXPERIENCES OF FOREST DISTRICTS IN THE PROMOTIONAL FOREST COMPLEX „WESTERN SUDETES”

Abstract. Western Sudetes area is one of the biggest ecological disasters in recent years, it is also the site where the adverse conditions of the pursuit of traditional forest management, dominant non-economic functions of forest stands and still unstable tree stands, make it necessary to compensate for deficiencies in the form of subsidies Forest Fund to achieve core business functions. Therefore, actions to protect nature descend into the background and the only chance to take the initiative of EU programs are even more that, despite the relevant records for this purpose there is still no budget. Over the past five years, both Forest district of Szklarska Poreba and Świeradów benefited from several different sources of financing, winning a total of over 6 million zlotys of external funds. They helped carry out many unusual projects, appreciated not only in Europe but also in the world. But is the use of such sources of financing just benefits? Is the State Forest prepared to raise funds this way? Are there any effective mechanisms for motivating employees to severe, often many months of work “after hours”? Does the organizational structure and method of cost management enable full use of resources? These and many other questions will be answered through our experience.

Keywords: Forest Promotional Complex “Western Sudetes”, State Forests, the EU funds

Ogólna informacja o nadleśnictwach Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Sudety Zachodnie”

Leśny Kompleks Promocyjny „Sudety Zachodnie” utworzony został z trzech obrębów leśnych, należących do dwóch nadleśnictw: Szklarska Poręba i Świeradów. Obejmują one niemal całe Góry Izerskie i część Karkonoszy, do granicy z Karkonoskim Parkiem Narodowym. Jednym z celów utworzenia tego LKP było objęcie ochroną oraz umożliwienie prowadzenia szerokiego spektrum niekonwencjonalnych działań na obszarze kłęski ekologicznej (w obu nadleśnictwach całkowitemu wylesieniu uległo ponad 9000 ha), która miała tu miejsce w latach osiemdziesiątych (fot. 1).

Fot. 1. Fragment zniszczonych drzewostanów w Górach Izerskich (fot. R. Bałazy)
Photo 1. A fragment of damaged tree stands in the Iżera Mountains

Zarówno klimat, jak i piętno odcisnięte działaniami człowieka sprawiają, że gospodarka leśna stawia tu specyficzne wymagania przed leśnikami. Zakończona w 2000 r. restytucja (odnowienie) lasów w Sudetach Zachodnich jest tylko jednym z etapów usuwania skutków klęski ekologicznej. Obecnie priorytetowym zadaniem jest stabilizacja naruszonych ekosystemów. Gwarantują ją prowadzone na dużą skalę działania hodowlane i ochronne, znacznie przekraczające średnią dla przeciętnego nadleśnictwa w PGL LP. Powierzchnia leśna obu „klęskowych” nadleśnictw to ok. 30 000 ha. Pozyskanie drewna, kształtuje się na poziomie 130 000 m³, czyszczeniami wczesnymi i późnymi objętych jest niemalże 1000 ha, zabezpieczanych chemicznie upraw 700 ha, odnowienia w ramach przebudowy drzewostanów to ok. 250 ha, trzebieże wczesne ok. 600 ha. Według stanu na koniec 2009 r., oba nadleśnictwa zabezpieczyły mechanicznie (siatką o długości prawie 550 km) ponad 600 ha upraw z jodłą – *Abies alba lusatica*, której restytucję zapoczątkowano w 1998 roku. Zwiększenie udziału jodły z 0,36% do planowanego 18% dla Sudetów Zachodnich możliwe będzie za około sto lat. Pokłękowe drzewostany w większości bardzo niskiej jakości technicznej i osłabionej żywotności, położone na wysokości od 800 do 1200 m n.p.m. (ryc. 1) nie pozwalają generować wystarczających przychodów, co musi skutkować dopłatą netto z Funduszu Leśnego po ok. 4 mln PLN rocznie dla każdego z nadleśnictw. Wobec powyższego, wiele inicjatyw, a nawet podstawowych zadań gospodarczych, realizowanych jest ze środków zewnętrznych, w tym z programów unijnych.

Projekty realizowane na terenie LKP „Sudety Zachodnie”

Ogółem w ciągu ostatnich czterech lat, oba nadleśnictwa uzyskały wsparcie ze środków zewnętrznych na kwotę blisko 6 mln złotych z ponad dziesięciu różnych źródeł finansowania, z których wymienić można m.in.: Interreg III A, Program Re-

Ryc. 1. Obszar Leśnego Kompleksu Promocyjnego Sudety Zachodnie (R. Bałazy)
Fig. 1. Area of Forest Promotional Complex „Western Sudetes”

gionalny Narodowa Strategia Spójności, NFOŚiGW, EkoFundusz. W ramach powyższych inicjatyw sfinansowano m.in.:

- remont kapitalny Koordynacyjnego Centrum Edukacji i Promocji Przyrodniczo-Leśnej w Świeradowie Zdroju (fot. 2),
- budowę jednego z najnowocześniejszych systemów GIS wraz ze skanowaniem lotniczym i ortofotomapą, (system wyróżniony międzynarodową nagrodą w San Diego),
- utworzenie Izerskiego Parku Ciemnego Nieba – pierwszego w Europie, polsko-czeskiego obszaru ochrony ciemności,
- ochronę cietrzewia w Górach Izerskich, jednej z największej populacji tego ptaka w Polsce i jedynej o tendencji wzrostowej,
- restytucję jodły w Sudetach (fot. 3),
- budowę innowacyjnego systemu monitoringu środowiska wraz ogrodem edukacyjnym prezentującym roślinność Gór Izerskich (w trakcie realizacji) (fot. 4),
- budowę ścieżek rowerowych Singletrack – pierwszy na kontynencie europejskim system leśnych ścieżek rowerowych, zaprojektowanych specjalnie z myślą o jeździe na rowerze, pozostając w zgodzie z naturą (w trakcie realizacji),
- budowę ścieżek edukacyjnych (Jeleniówka, Cicha Dolina),

– ochrona ekosystemów Gór Izerskich i Karkonoszy (w tym zabezpieczanie upraw, odnowienia, produkcja szkółkarska, zabudowa przeciwoerozyjna, ochrona przed owadami, itp.).

Warto nadmienić, że środki zewnętrzne wykorzystywane były w Sudetach Zachodnich już w latach 90. ub.w., m.in. w ramach programu PHARE. Z funduszu tego sfinansowano program małej retencji. W obu nadleśnictwach w 1998 r. wybudowano

Fot. 2. Wnętrze ośrodka edukacyjnego w Nadleśnictwie Świeradów – pierwotnie garaż (fot. R. Bałazy)

Photo 2. Interior of Educational Centre in Świeradów Forest District – primarily it was a garage

sześć zbiorników wodnych, które oprócz retencji mają też zapobiegać powtarzającym się powodziom. Na powierzchni prawie 1500 ha upraw i młodników pokłeskowych przeprowadzono rewitalizację gleby stosując do tego celu sprowadzone z Austrii wapno dolomitowe, a do ochrony sadzonek gatunków liściastych (buk, jawor, brzoza, jarzębina) zastosowano 150 000 osłon tekpolowych, których skuteczność z perspektywy czasu ocenia się ambiwalentnie. Z funduszy Europejskiego Europejskiego Banku Inwestycyjnego Nadleśnictwo Szklarska Poręba korzystało w 1998 r., kiedy usuwało skutki katastrofalnej powodzi z 1997 r. Na odbudowę zniszczonej infrastruktury: 20 km nawierzchni dróg, kilkanaście mostów, dziesiątki przepustów, wykorzystano 4,5 mln PLN. Podobny rozmiar prac dofinansowano w Nadleśnictwie Świeradów.

Fot. 3. Posażenia jodłowe w drzewostanie świerkowym (fot. R. Bałazy)
Photo 3. Fir plantings in the spruce stand

Fot. 4. Teren obok budynku Nadleśnictwa Świeradów, na którym powstanie „małe torfowisko izerskie” (fot. Z. Czajka)
Photo 4. Land next to the Forest Division Świeradów building, where a „small Izera bog” will be created

Problemy związane z pozyskiwaniem środków unijnych

Pozyskiwanie środków unijnych, pomimo oczywistych korzyści, wiąże się ciągle z inicjatywą pojedynczych ludzi, którzy tworząc coś bezinteresownie, narażają się na liczne kłopoty. Generalnie stwierdzić można, że każde tego typu przedsięwzięcie trwa do czasu, kiedy w końcu ktoś zadaje sobie pytanie: „... a po co mi właściwie ten projekt skoro wynikają z niego same problemy...”. Część z tych powodów, przez które ciągle jeszcze pieniądze zewnętrzne w lasach są zaledwie kroplą w morzu, przedstawiamy poniżej. Są to naszym zdaniem głównie:

- brak instrumentów finansowych typu wewnętrzny leśny fundusz „kredytowy”. Powoduje to zagrożenie zachwianiem stabilności finansowej i wymaga wysokiego poziomu środków w dyspozycji. Na szczeblu nadleśnictwa jest to nieopłacalne lub wręcz niemożliwe. Paradoksalnie, w porównaniu do jednostek „niskotowarowych”, jednostki o dużych przychodach (więc i zapasach finansowych) mają lepszą sytuację dla realizowania projektów wymagających wysokiego poziomu prefinansowania,
- brak jest możliwości ujęcia w planowaniu źródeł finansowania dla projektów, których okres realizacji przekracza 1 rok, gdyż plan rzeczowo-finansowy dla jednostki przewiduje zagwarantowanie środków maksymalnie na jeden rok. Donator zazwyczaj oczekuje gwarancji na cały okres realizacji zadania,
- brak systemowego podejścia w aplikowaniu do funduszy, w tym głównie przygotowywaniu wniosków na poziomie nadleśnictwa oraz RDLP sprzyja negatywnej konkurencji wewnątrz firmy. Brak jest też doradztwa wewnątrz firmowego i bazy danych – leśnego zbioru wniosków, w którym można by umieszczać już zrealizowane projekty, wypracowane wzorce i doświadczenia, w celu wykorzystywania ich przez inne jednostki. Powoduje to niepotrzebne i duże w skali firmy nakłady pracy na przygotowywanie i powielanie podobnych lub identycznych projektów,
- niewystarczająca liczba szkoleń dla pracowników technicznych, przygotowujących projekty,
- brak jest mechanizmów „motywujących” aplikowanie o fundusze:
 - (a) na poziomie jednostki – uzyskanie środków nie przekłada się bezpośrednio na sytuację firmy, zaplanowanie dodatkowych przychodów powoduje często korektę wyniku w celu przejścia od jednostki aplikującej nadwyżki środków;
 - (b) na poziomie kierownika i pracownika – brak jest finansowych mechanizmów motywacyjnych w postaci premii itp.; realizowanie projektów pociąga za sobą albo trudności w realizacji podstawowego zakresu czynności, albo pracy w ponadnormatywnym rozmiarze, albo obie sytuacje jednocześnie.

Wnioski

1. Należy powołać fundusz przy Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, który umożliwiłby prefinansowanie, w sytuacjach gdy jest to niezbędne.
2. Powinno się opracować nowe lub zmodyfikować istniejące zarządzenia dotyczące planów rzeczowo-finansowych tak, by usankcjonować wieloletnie planowanie w przypadku realizacji projektów unijnych.
3. Należy rozważyć powołanie specjalnej komórki organizacyjnej na poziomie Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, która mogła by koordynować, opracowywać i wspierać swoją wiedzą jednostki ubiegające się o finansowanie ze środków EU.
4. Należy stworzyć bazę danych gotowych lub realizowanych projektów, dostępnych dla wszystkich jednostek, by nie dublować niepotrzebnie prac koncepcyjnych i studyjnych.
5. Powinno się zwiększyć liczbę szkoleń wewnątrzzakładowych, które podniosłyby wiedzę o szansach i zagrożeniach jakie niosą ze sobą programy unijne.
6. Należy usankcjonować możliwość tworzenia etatu w dowolnym wymiarze czasu pracy jeśli znajduje to ekonomiczne uzasadnienie w procesie tworzenia i rozliczania projektów unijnych. Powinno się również wypracować alternatywne i jasno sprecyzowane metody motywacji pracowników zajmujących się projektami unijnymi, jak premie czy zlecenia zewnętrzne (dotyczy to również szczebla zarządzania). Być może za podstawę uznać by można wynagrodzenie w formie premii wprost proporcjonalnej do wielkości pozyskanych środków czy innowacyjności projektów.

Radomir Bałazy

Nadleśnictwo Świeradów
radomir.balazy@wroclaw.lasy.gov.pl

Wiesław Krzewina

Nadleśnictwo Świeradów
wieslaw.krzewina@wroclaw.lasy.gov.pl

Zyta Bałazy

Nadleśnictwo Szklarska Poręba
zyta.balazy@wroclaw.lasy.gov.pl